Observatoriulu ese de doue ori in septemana, Mercurea si Sambat'a.

Pretiulu

pentru Sibiiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarchiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci. — Numeri singuratici se dau càte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Anulu III.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie séu linie, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare càte 7 cr., la a dou'a si a trei'a càte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adressate de a dreptulu la Redactiunea Diariului „Observatoriulu“ in Sibiiu.

Nr. 48. — Sibiiu, Sambata 14/26 Juniu. — **1880.**

BIBLIOTECA CENTRALA ASOCIATIUNIEI SIBIIU

Abonamentu nou la „Observatoriulu“

Apropiandu-ne de finea semestrului primu, precum si a triluniului Aprile—Juniu, prin acésta deschidemu prenumeratiune noua si invitamu la reinnoirea abonamentului pe semestrulu alu douilea si pe triluniulu Juliu—Septembre.

Conditiunile de abonamentu se potu vedea in fruntea diariului si adeca:

In laintrulu monarchiei:

Cu 4 fl. val. austr. pe 6 luni.
Cu 2 fl. val. austr. pe 3 luni.

In strainetate:

Cu 5 fl. séu 11 franci pe 6 luni.

In Sibiiu „Observatoriulu“ costa 3 fl. 50 cr. pe 6 luni, éra dusu la casa cu 50 cr. mai multu.

Abonamentele se potu face mai usioru prin asemnatiuni (mandate) postali, de a dreptulu la Redactiune in Sibiiu, Piati'a mica Nr. 27.

Redactiunea.

Ide'a de statu a Austriei.

De Dr. Franciscu Palacky.

(Urmare.)

In art. V alu studiului seu politicu eruditulu Palacky se ocupa de cunoscutele doue acte mari de statu, diplom'a din 20 Octobre 1860 si patent'a din 26 Februariu 1861, pe care amu face si noi fórte bine se nu le dàmu uitarei, ci la timpuri anumite se le mai recitimu. Analis'a ce face intieleptulu boemu diplomei din Octobre, este fórte instructiva. Dupa Palacky, din tóte numerósele prefaceri, prin care trecuse statulu austriacu dela 1848 inainte, nici-una nu este de importantia asia mare cá diplom'a (constitutiune, lege fundamentale) din 20 Octobre 1860. Dara importanti'a ei se descopere mai multu in coprinsulu, in spiritulu si in principiele din care maneca si pe care le sustîne, decàtu in forma, adeca in cuvente si in paragrafi. Spiritulu diplomei din 1860 se manifesta mai virtosu intru inpregiurarea, cà monarchulu casei austriace si cu elu tóta august'a sa casa a renuntiatu ce e dreptu, de buna voia la domni'a absolutistica a tieriloru sale, acea renuntiare inse o a facutu cu cea mai mare solemnitate si intr'unu modu absolutu obligatoriu asia, in càtu din acea di absolutismulu in Austri'a devení pentru totudeauna inpossibile. Acésta se intemplà sub unic'a conditiune pusa de càtra imperatulu in poterea sanctiunei pragmatice, prefacuta in lege fundamentale in dilele imperatului Carolu VI (1713— 1740), cá adeca prin delaturarea sistemei absolutistice si inaugurarea libertatiei constitutionale, unitatea, integritatea si poterea statului se nu sufere nici-o micsiorare; éra apoi despre modulu, cum se se póta uní poterea si integritatea imperiului cu libertatea popóraloru, se delibere si se decida chiaru popórale (prin repesentantii loru) intrunite si in cointielegere cu monarchulu loru. Importanti'a acestei fapte a monarchului este atàtu mai mare, cu càtu elu declarase totuodata, cà ceea ce facù, se intemplà dupace cumpanise bine tóte cerintiele statului si recunoscù, cà cu acésta isi „implinesce datorinti'a sa de regente (Erfüllung der Regentenpflicht).“

Din spiritulu acelei fapte a monarchului resulta doue principie: 1. cà de aci inainte potestatea legislativa se imparte intre monarchu si popóra asia, incàtu se nu o póta exercita nici monarchulu singuru fàra invoirea popóraloru, nici acestea fàra invoirea monarchului; 2. cá la exercitiulu potestatiei legislative se se ia, pre càtu numai se póte, in cea mai de aprópe consideratiune mediulócele, prin care se conserva unitatea si poterea statului intregu, cum si de alta parte caracterele, traditiunile istorice si necessitatile popóraloru, cu alte cuvente, cá dietele provinciiloru austriace se fia cu grija atàtu la diversele cestiuni de viétia ale popóraloru, càtu si pentru unitatea si indivisibilitatea imperiului.

Acesta este minunatulu spiritu si coprinsu alu diplomei din Octobre, pe care nu'lu póte trage nimeni la indoiéla si carele este recunoscutu de toti. In càtu pentru forma, pentru textu, nu se póte nega, cà in acela se afla urmele unoru idei precipitate si ale unoru contradiceri, precum de ex. in §. 3 aline'a ce se incepe cu „Nachdem jedoch (dupace inse etc.“ Aceea alinea ar fi trebuitu formulata altrumentrea, pentru cá centralistii se nu o póta esplica in favórea loru si cá nu cumva din centralismulu loru se resulte unu absolutismu alu mai multora, adeca alu parlamentului centrale, in locu de absolutismulu unui omu.

Aci Palacky face o scurta esecursiune in istori'a Boemiei, provocanduse la multime de juramente, manifeste si declaratiuni de ale regiloru Boemiei, intocma precum s'aru potea provoca si ardelenii la multa juramente solemne; dupa aceea se arunca cu totu dreptulu asupra birocratiei din Vien'a, carei totu ii mai placea se creda (pe la 1865 candu se scriau acestea), cà fericirea Austriei póte fi asecurata numai, daca popórale ei voru fi tînute in veci sub toturatulu domniloru din Vien'a. Asupra unoru puncte de acestea neintielegerea fu indata dela inceputu fórte mare; centralistii, dualistii, federalistii le esplicau fia-care in partea loru. Patent'a din 26 Februariu 1861 care voia se fia esecutarea diplomei, cumpanindu tare càtra centralismu, produse confusiune si mai mare. In anii de antaiu nici cei mai eminenti barbati de statu nu petrunsesera in spiritulu diplomei. Indata la inceputu ministrulu comitele Goluchowsky (polonu) crediendu cà va astupa gurile poporaloru cu atia dulce, se incercà se introduca statutele elaborate inca sub ministrulu Alex. Bach, pentru nesce umbre de diete provinciali si facù fiasco. Venindu Schmerling cu patent'a din Februariu, crediuse si elu, cà popórale isi voru sari din piele de bucuria si nu voru cere nici-o corectura in trens'a. Ci nu a fostu asia. Boemii au intratu ce e dreptu, in senatulu imperiale din Vien'a, inse numai in sperantia si cu conditiune, cá in acela se mediulocésca largirea sferei de activitate a dieteloru provinciale, prin urmare infrenarea pofteloru centralistice, totu-odata modificarea legei electorale fórte favorabile germaniloru, rea inse pentru cechi. S'au insielatu cechii, pentrucà cerbici'a si trufi'a centralistiloru a fostu multu mai intielenita si invirtosiata, decàtu se voiésca a se indupleca la vreo concessiune. Apoi centralistii se si folosira minunatu de ambiguitatile din diploma, esplicandu tóte in partea loru. Atunci cechii parasira Senatulu imperiale pentru 16 ani, pàna ce curtea imperiale si chiaru multi dintre centralisti se convinsera pàna in anulu 1879, cà asia nu mai póte merge.

Fórte intieleptiesce a prevediutu Palacky si cu elu cei mai multi cechi, cà unu poporu lipsitu de viétia publica si parlamentaria manifestata in limb'a sa nationale, mai curendu sau mai tardiu are se cada in tóte sensurile, trupesce si moralicesce, victima (jertfa) poporului, care dispune cu maioritate, reala sau fictiva, totu atàta, de tóte veniturile statului. De aceea poporului asupritu in acelu modu perfidu si barbaru nu'i remane alta cale, decàtu resistenti'a passiva, fia macaru si pe sute de ani inainte, pàna ce bate si ór'a lui. Acestu mare adeveru Palacky l'a pronuntiata de multe-ori dela 1862 pàna la mórtea sa, éra centralistii isi bateau jocu de atàtea repetitiuni ale lui; Palacky inse le respundea regulatu:

Adeverulu este mai vechiu decàtu universulu si va remanea in eternu. Numai minciun'a este totudeauna noua, si ea móre in momentulu in care este demascata.

In cei din urma trei articlii Palacky tractandu despre Dualismu si Federalismu, reflecta din nou si la strigatóri'a nedreptate ce se face poporului romanescu in Transilvani'a.

Ungari'a.

Sessiunea dietei unguresci fu prorogata (amànata) in 21 Juniu pàna in 25 Septembre a. c., candu érasi se va deschide. Rescriptulu reg. de prorogare se citi mai multu numai banceloru góle, din causa cà din numerulu de 447 deputati, càti ar trebui se fia de façia din tóta Ungari'a, Croati'a si Transilvani'a, abia mai remasesera in capitala vreo 70 insi; toti ceilalti se departasera, care la familii, care la bai, éra mai multi de ½ nici nu venisera la dieta de asta-érna. Presiedentele camerei in locu de ori-ce altu discursu elegantu, facù unu resumatu de tóte lucrarile acestei sessiuni a dou'a din periodulu de trei ani. 72 de legi s'au votatu in acésta sessiune, dintre care mai multe au caracteru de economia politica. In vederea lucrariloru conferentiei dela Berlin, partea cea mai mare a deputatiloru magiari s'a departatu din capitala cu spiritu fórte ingrijatu, din mai multe cause si anume, cà conferenti'a diplomatiloru la Berlin este o simptoma invederata a dissolutiunei definitive a imperiului turcescu, daca nu si in Asi'a, de siguru inse in Europ'a; mai departe, cà ori-càte drepturi ale corónei boeme se restabilescu, acelea sunt totu atàtea loviture date dualismului; a trei'a, cà de si diferentiele finantiali se regulara cu Croati'a, s'au escatu inse altele mai periculóse, strictu nationali, despre care vomu atinge totu aci sub alta rubrica; a patr'a, cà Omladin'a serbésca éra 'si ridica capulu in contra magiarisarei si pentru existenti'a nationale serbésca asia, in càtu visitatiunile canonice ale domnului episcopu Anghelici cá locutiitoriu de mitropolitu si patriarchu, carele trece de mare amicu alu sistemei actuale, nu avura nici-unu resultatu doritu pentru magiarismu.

In momentele de façia press'a magiara mai bate tob'a de alarmu inca si din alta causa, care ne póte interessa pe toti. Deunadi Mai. Sa imperatulu tînendu si la cetatea fortificata Königgrätz o revista preste trupe, audí pe unu capitanu, cum esplica soldatiloru cuventele de comanda in limb'a loru materna cecha si ilu laudà dicùndu, cà asia trebue se faca toti oficiarii, se esplice fetioriloru in limb'a loru, cá se intieléga bine; din contra, pe altu capitanu care vorbia cu cechii numai nemtiesce, ilu mustrà. Cu acésta monarchulu cá supremu belliduce alu armatei sale, nu a facutu mai multu, decàtu a reflectatu pe oficiari la regulamentu, care tîne limpede, cà fia-care oficiariu este obligatu se invetie limb'a regimentului in care se afla, mai virtosu cà invetiarea de acea limba este considerata si cá una din calificatiunile de inaintare (avancement). Dela primirea acelei sciri autentice diariele magiare incepura se sbiere si se pretinda nici mai multu nici mai puçinu, decàtu cà la regimentele din Ungari'a, Transilvani'a, Croati'a limb'a de comanda se fia numai cea magiara si tóte regulamentele si tóta instructiunea numai magiara. Din tóte, diariulu ministerialu „Ellenör“ ridica cea mai grea acusa contra oficiariloru din armata, dicùndu intre altele multe, cà in lagare (castre), unde este usu a se inaltia mai multe drapelle (stéguri) si flamure, se inaltia si càte 30 bicolóre negru-galbine, multe si croatice, éra unguresci abia càte cinci si acelea merunte; mai departe, cà unii oficiari isi batu jocu de limb'a si literatur'a magiara dicùndu, cà cu aceea nu poti se'ti castigi nici o cultura solida, fiindu-cà tóta este numai inprumutata dela alte popóra mari si civilisate, (precum si este in

adeveru); in fine cà unii oficiari oprescu pe subordinatii loru dela vorbirea limbei magiare (nu se crede).

Aristocraticulu „Pesti Napló“ numesce pe oficiarii de nationalitate germana si slava, ómeni rei (gonosz németek és szlávok), cari considera armat'a „de scóla a germanisatiunei si de simbolu alu unitatiei statului“, éra nu de alu dualismului; apoi adaoge, cà acésta nu póte remané asia, si cà magiarii voru mai suferí acea stare de lucruri numai pàna ce li se va da ocasiune cá se scape de ea! (Nr. 156).

Mai la intielesu nu póte se scria nimeni decàtu a scrisu P. N. in favórea unei rebelliuni din cele mai teribili si cu scopu de a sparge si unitatea armatei. Din dio'a in care s'ar introduce doue limbi de comanda, cea germana si cea magiara, cechii aru fi indata acilea, cá se pretinda pentru cechi, moravi si slavaci comanda cecha, croatii aru cere la momentu comanda croata pentru toti slavii meridionali, din Sirmiu pàna in Carinthia si pàna in Dalmati'a etc. Apoi se te mai miri si de atàtea duelle, càte se intempla intre oficiari din armata si intre civili. Iritatiunea merge crescèndu. Nu se póte inse pricepe, cui voru se mai insufle magiarii frica cu atàtea amerintiari vane.

Discurse parlamentarie tînute in cestiunea agraria transilvana.

(Urmare.)

In privinti'a acésta §. 22 dispune urmatórele:

„Desdaunarea pentru prestatiunile dechiarate in sectiunea acésta de rescumperare se va plati numai de càtra cei obligati, fàra concursulu tierei, dupa dispositiunile urmatóre.“

Cum trebue se se rescumpere posessiunea alodiala, in privinti'a acésta §. 26 dispune in modulu urmatoriu:

„Printr'o dispositiune speciala se va statorì, sub ce conditiuni si in ce modu se se solveze capitalulu de desdaunare, si cum se se respunda celoru indreptatiti rent'a anuala de 5% prin autoritatile c. reg.“

Acestu paragr. invólva, cá rescumperarea, respective capitalulu ce va trebui stabilitu pentru prestatiunile perdute, se se respunda eventualu prin mijlocirea statului, togma cum se urmédia la rescumperarea remanentieloru in Ungari'a.

In acésta privintia statulu s'a angajatu a aduce o lege, dar legea acésta nu s'a adusu nici pàna astadi, cu tóte cà de atunci au trecutu 32 de ani.

Paragrafulu 89 art. de lege 53: 1871 dispune ce ce e dreptu, rescumperarea prestatiuniloru de asemenea natura, candu dice:

„In casurile, in cari legea de fatia dispune cá prestatiunile se se rescumpere de càtra fostii iobagi, rescumperarea o va forma sum'a aceea, care va resulta, daca din sum'a indouedecita a valórei prestatiuniloru anuale, se va detrage a sies'a parte pentru coperirea spesseloru de incassare si manipulare,“ si asia mai departe, pàna candu termina cu aceea: cà la dorinti'a partiloru se se efectuiasca prin mijlocirea statului; in legea acésta inse nu s'a facutu nici o dispositiune in privinti'a Transilvaniei, prin urmare ea propriamente se referesce numai la Ungari'a.

Astfelu candu asemenea casuri vinu inaintea judecatoriului, dar cu deosebire inaintea Curiei reg., ea totudeauna dechiara posessiunea de sessiune alodiala, carea remane in proprietatea posessorului de astadi, acesta inse este datoriu a rescumpera dela fostulu proprietariu prestatiunile, éra fostulu proprietariu nu este indreptatitu a'si incassa desdaunarea pentru prestatiuni, pàna ce statulu nu va aduce o lege speciala in acésta privintia, va se dica, lui i compete sum'a de rescumperare, dar nu 'i este permisu se o incasseze.

Pentru delaturarea acestei anomalii eu asia sciu, cà Curi'a reg. a substernutu si unu memorandu la ministeriu, care inse pàna astadi n'a facutu nici o dispositiune.

Acésta situatiune e fórte nefavorabila pentru ambele parti.

Dar anume pentru fostii iobagi este fórte ruinatóre, nu numai pentru aceea, cà ei sunt indatorati a'si rescumpera insiì proprietatea, care propriamente e de o natura cu cea din conscriptiunea Czirakiana, si numai pentru acea a remasu afara din conscriptiune, cà-ci poporulu atunci cá si acum erá mai aplecatu, a nu marturisi totu càtu are candu se face vre o conscriptiune, temendu-se de introducerea vre unei sarcine noue, ba atunci, precum este sciutu, au fostu ómenii chiaru indemnati la acésta, si spariati cu introducerea de conscriptiuni noue, — dar mai cu sama pentru acestu defectu dupa prax'a introdusa se deposedédia formalu.

Fostii proprietari adeca pe bas'a sententieloru urbariale dau in judecata pe tiereni pentru prestatiunile nerafuite dela 1848 incóce si se afla judecatorii civili, cari cu desconsiderarea legiloru de prescriptiune, incuviintiédia cererea loru si esecutédia pe bietii ómeni. Sumele sunt enorme; sunt casuri, unde pentru o biata coliba tîganésca se judeca càte 4—500 fl. asia, in càtu bietulu tieranu mai bucurosu o parasesce decàtu se platésca fostului proprietariu sum'a ce i o adjudeca legea. Totu asemenea se intempla si cu estravilanele de acésta natura, si pe asta cale fostii proprietari deposedédia mii de tierani.

Pentru cá astfelu de abusuri contra legei se nu se póta intempla si pentru cá si fostii proprietari se'si póta capeta acea ce le compete intr'adeveru, dupa parerea mea, era mai antaiu de lipsa se se delature defectele din legea materiala si numai dupa acésta se ne ingrigimu de o procedura generala nu numai pentru Transilvani'a, ci pentru tiér'a intréga, cá se nu fimu siliti a totu face cârpituri, cu atàtu mai vertosu, cà menitiunea ei este de o durata fórte scurta, cà-ci in càtiva ani au se se reguledie definitivu tóte referintiele de posessiune.

Nime nu doresce mai tare decàtu mine, cá se se termine odata cestiunea acésta agitata; dar, de órece proiectulu e atàtu de defectuosu, si de órece gubernulu a negligatu atàtea cestiuni inainte de a venì cu proiectulu de procedura, 'mi iau voia a substerne o propunere, prin care ceru, cá gubernulu se fia indrumatu a prevedè tóte defectele aretate si pe tómna se ne substérna unu proiectu de lege perfectu, prelucratu din punctu de vedere alu statului. Recomandu spre primire propunerea care este urmatórea:

Proiectu de resolutiune:

Considerandu cà „dispositiunea speciala“, care are se reguledie rescumperarea prestatiuniloru circumscrise in §. 21 alu patentei urbariale transilvane, pusa in perspectiva prin §. 26 din aceeasi patenta, nu s'a facutu pàna acum din partea legislativei; —

considerandu, cà, in contra dispositiunei §. 82 art. de lege 53 din 1871, proiectulu de lege despre regularea posessiunei comune de pe teritoriulu Talmaciului, Selistei si a Branului, precum si a comuneloru ce se tînu de aceste nu e substernutu nici pàna in diu'a de astadi;

considerandu, cà procedur'a de regulare urbariala si cu deosebire cea referitóre la comassare e fórte defectuósa nu numai cu privire la partile Transilvaniei, ci in genere si pentru celelalte parti ale tierei, —

considerandu in fine, cà proiectulu de lege ce se afla in discussiune se referesce numai la partile Transilvane a tierei si din lips'a legiloru materiale aretate mai susu nu póte fi completu chiaru pentru aceste parti:

proiectulu de lege in cestiune nu se primesce de basa la desbatera speciala, ci se indrumédia ministrulu de justitia a prepara unu proiectu de lege, care se suplinésca si defectele aretate mai susu, si a'lu substerne dietei la inceputulu sessiunei viitóre.

(Va urmá.)

Croati'a.

(Diet'a. Cestiunea limbei magiare. Cérta noua.)

Precum arataramu alta-data, cele doue comissiuni regnicolarie, a Ungariei si a Croatiei, dupa doui ani petrecuti in dispute si certe, se invoira in fine asupra puncteloru noului contractu politicu; éra in dilele trecute ilu votà si diet'a Croatiei cu maioritate considerabile, cá se aiba pace pe alti noue ani càti au mai remasu. Acésta specie de uniuni politice ne aduce aminte fàra voi'a nóstra acelea timpuri funeste, pe candu sultanii Turciei dupa fiacare campanii mari, invingatori s'au invinsi, niciodata nu inchieiau pace pe vecia, ci numai armistitiu, incetare, repausu de arme pe unu timpu anumitu, pe diece, multu 25 de ani. Turculu ti-o spunea verde: Eu pace durabila nu voiu se facu cu voi; sunt decisu a ve subjugá indata ce'mi va vení bine; acum inse am obositu, trebue se'mi mai reculegu poterile si in loculu miiloru de ostasi macelati de voi in batalii, se'mi crésca altii. Curatu asia se inchiaie si pe la noi contractele politice de càte 10 ani; numai càtu in locu de sinceritatea brutala turcésca, la noi prinde locu façiari'a, minciun'a politica, coruptiunea.

Se pare inse cà croatii isi cunoscu prea bine pe confederatii loru. Abia se votà pactum conventum politicu, candu se si escà o alta causa de dissensiune infocata intre magiari si croati. Caus'a nu este noua, ci numai inprospetata. Lectorii nostrii cunoscu incercarile de mai inainte ale autoritatiloru magiare de a introduce limb'a magiara in Croati'a pe furisiu, pe cali clandestine, mai antaiu in acelea ramuri ale administratiunei, care stau sub immediat'a conducere a ministriloru unguresci, cum finantia, telegrafii, poste, gendarmi. Mai de curendu ministrulu de finantie comitele Szapáry adresà d-lui David, directoru de finantie in Agram, ordonanti'a, prin care'i comanda, cá in localulu de cancelarii se deschida o scóla de limb'a magiara pentru deregatorii de finantie, croati de nationalitate, sub cuventu, cà acestia trebue se invetie unguresce, pentru-cá se póta corespunde cu ministeriulu ungurescu. „Nu asia vecine, ci daca ai tu trebuintia de pung'a mea, invétia'mi tu limb'a mea si cere'mi pung'a asia, cá se te intielegu bine,“ fu respunsulu unanimu alu toturoru croatiloru. Mai antaiu se adunà numerosulu corpu representativu alu capitalei Agram (Zagrabi'a) si dupa desbateri infocate luà aprópe in unanimitate urmatóri'a decisiune:

Considerandu, cà scól'a magiara deschisa in acésta capitala de càtra directorulu de finantie David s'a infiintiatu in contra legiloru tierei nóstre, fàra scirea si incuviintiarea auctoritatiloru nóstre scolastice, prin urmare cu calcarea autonomiei nóstre provinciale;

Considerandu mai departe, cà deschiderea acelei scóle magiare a provocatu neliniste si turburare in poporatiune;

Considerandu in fine, cà acea scóla este fórte periculósa pentru tóta natiunea si tiér'a nóstra (gemeinschaedlich dupa testulu nemtiescu inaintatu la diariele din Vien'a), — primariulu (Bürgermeister) este insarcinatu, cá se o si inchida indata, in casu de necessitate chiaru cu forti'a, luandu in ajutoriu si siese panduri armati (sergenti de politia).

Lucrulu nu a statu acilea, ci dupace se vediù cà turburarea spiriteloru merge crescèndu, in 31 Maiu opositiunea din dieta esí cu propunerea cà 1) Banulu Peiacevich se fia provocatu de càtra dieta a luá tóte mesurile necesarie si ducatórie la scopu, pentru-cá atàtu ministrulu ungurescu se'si retraga càtu mai curendu nelegiuit'a sa ordonantia din 18 Maiu, càtu si presidiulu directiunei finantiale se'si annuledie cercularіulu seu de dato Agram 21 Maiu, prin care face cunoscuta deregatoriei finantiale deschiderea scólei de limb'a magiara; 2) cá banulu se informedie càtu mai curendu pe dieta despre resultatulu mesureloru luate.

Dupa acestea banulu a plecatu la B.-Pest'a cu scopu de a se intielege in persóna cu ministrii. Dara ce incape ací multa intielegere? Croatii sunt decisi pe viétia pe mórte, a nu suferí cu nici unu pretiu despotismulu altei limbi in patri'a loru. Ei tînu mortîsiu la doctrin'a sanetósa si unic'a salvatória, cà functionarii sunt pentru poporu, éra nu poporulu pentru functionari; incependu dela celu din urma cancelistu pàna la ministru, ei sunt datori se invetie limb'a poporului, din a carui sudóre tragu salariele si diurnele. Croatii se revólta in sufletele loru, candu audu cà partea cea mai mare a birocratiloru din Ungari'a si Transilvani'a nu cunósce de locu limb'a poporului; judecatori, subprefecti, viceprefecti si prefecti (comites supremi) vorbescu unguresce in afaceri de cele mai inportante càtra mii si sute de mii de locuitori, carii nu intielegu nici-unu cuventu din càte spunu ei si asia degrada pe locuitori la stare de animale necuventatórie.

Acestea hostilitati care se continua cu atàta fervóre asupra dreptului limbei nationale in totu coprinsulu monarchiei, nu potu avé altu capetu, de càtu numai funestu.

Patriarchulu grecescu din Constantinopole contra culturei nationale romanesci.

Enciclic'a patriarchului din Constantinopole adressata càtra archiereii greci din Macedoni'a, Epiru si Tessali'a fu publicata in traductiune numai de càtra unele diarie romanesci, altele o trecura cá inadinsu cu vederea, éra unele o comentarà. Capulu lucrului este acilea, cà patriarchulu uitandu cu totulu de inalt'a sa positiune, de vocatiunea sacra, de spiritulu evangeliei ce ar trebuí se'lu incaldiésca, se degrada pe sine la rol'a unui denuntiantu alu unui poporu christianu, ortodoxu, càtra gubernulu turcescu mohamedanu. In locu inse de a mai comentá noi, reproducemu ací urmatóriele apretiari ale diariului „Cultur'a“ din Pitesci (redactata daca suntemu bine informati, de professori.)

„In faimós'a circulara a patriarchului, Societatea de cultura macedo-romana se numesce propaganda romanésca si se invita P. S. S. Loru“ a o urmarí cu atentiune, spre a oprí miscarile propagandei romane, si la casu de trebuintia se lucredie la acésta in intielegere cu autoritatile locale, avendu totudeauna grija a tînea biseric'a in curentulu si celoru mai mici lucrari ale susu disei propagande, cerendu la trebuintia instructiunile si ajutoriulu Patriarhiei.“

„Cuprinsulu liniiloru, ce reproducemu din numit'a circulara, denota fórte claru, cà scopulu greciloru, contra romaniloru din Macedoni'a, este celu aratatu mai susu; de órece chiaru Patriarchulu loru, uitandu missiunea sa si preceptele Domnului, de alu carui representantu se dà pe pamentu, merge pàna acolo cu ur'a, cu negrulu cugetu contra romaniloru, pàna a numí cea mai laudabila, cea mai patriotica initiativa, aratata prin statutele societatiei de cultura macedo-romana, infiintiata de curendu in Bucuresci, propaganda romanésca, in stare, dice Patriarchulu, „de a duce turburari si pericole in imperiulu Otomanu si bisericei, daca va permite in manile unoru straini directiunea scóleloru, a bisericiloru etc.“

„Adeverulu este, cà noi n'amu fi crediutu niciodata cá cineva, si cu atàtu mai multu Pr. Sa ecumeniculu Patriarchu, se aiba atàta cutediantia de a scrie o asemenea circulara, coprindietóre de inexactitatile cele mai mari si inspirata, nu de duchulu blandetiei, alu dragostei si fratiei, dupa cum ar fi trebuitu se fia, fiindu pornita din partea unei persóne ce are missiunea pe pamentu de a invetiá pe credintiosi se practice aceste calitati.“

„Credemu cà lumea intréga, si mai cu séma gubernulu din Stambulu, vediendu si intielegèndu scopulu greciloru si alu capului loru spiritualu din Constantinopole, precum si pe alu romaniloru càtu este de scusabilu, fiindu pornitu numai din sentimentulu ce trebue

se inspire pe o natiune fatia de aceia ce sunt de aceeasi origine si nationalitate cá dens'a; cea dintaiu va dá despretiulu ce merita asemeni uneltiri, ér' celu de alu douilea nu va luá in seriosu inventiunile si svârcolelile nepotintiosului Patriarchu ecumenicu."

Romani'a.

(Urmare din Nr. fr.)

Grij'a ce are gubernulu Romaniei pentru cultur'a si prosperitatea locuitoriloru Dobrogei, se póte cunósce si din multele mesuri luate neincetatu de càtra administratiune spre a sterge urmele vechiei barbarii.

Pentru-cá se se scia curatu, cine este in Dobrogea cetatiénu romanu si nu strainu, pe temeiulu art. 3 din legea de organisatiune s'a decretatu, cà toti locuitorii din Dobrogea, càti fusesera supusi otomani pàna in 11 Aprile 1877 adeca pàna la inceperea resboiului, sunt acum cetatieni romani, si ori-ce pasportu strainu datu la vre-unu locuitoriu din acea categoria, e consideratu cá charteia alba, fia fostu datu acela de càtra ori-care consulu strainu. Asia, la cei ce ambla cu doi bani in trei pungi si la toti venturatorii de tieri, inca si la hotii de doue tieri, li s'au inchisu binisioru drumurile pe de laturi.

Pentru comunele recunoscute cá avendu caracteru de orasie, de municipie séu urbi, se pórta grija esceptionale, li se deschidu isvóra de venituri legali, li se dà dreptu de têrguri, pentru-cá se'si póta face drumuri, a'si regulá si pavá (pardosí) stradele, a ingrijí pentru apa de beutu, a scurge baltile inputîte, a plantá arbori, a organisá politi'a regulata, a infiintiá scóle si spitale etc. La orasiulu Medgigi'a (Panaghiru) devastatu in modulu celu mai barbaru, sunt invitati comercianti din tóte partile, cá se reparedie magasine si bolte (dughene, pravalii), spre a reinfiintiá comerciulu ce inflorise binisioru pàna in 1877, fiindu-cà acea comuna e situata prea bine pentru comerciu. Aceeasi grija se pórta si pentru orasiele danubiane Macinu, Isaccea, Tulcea etc. Dara cea mai intinsa atentiune este indreptata asupra regenerarei comuneloru urbane maritime, Mangali'a si mai virtosu Constanti'a. Pentru regenerarea Constantiei s'au facutu si pàna acum atàta, in càtu chiaru strainii europeni vediendu progresulu, admira talentulu organisatoriu alu romaniloru, despre care densii avusera mai inainte o idea mai multu de càtu curiósa. Constanti'a (Tomi) se renasce cá unu fenice din cenusi'a sa; totu ce se face din nou, este pe pitioru europénu. Din tóte, realisarea planului sublime de a plantá paduri preste totu pe unde lipsescu, merita tóta laud'a si incuragiarea. Despre acésta cetimu in „Farulu Constantiei" o informatiune, din care aru potea invetiá si proprietarii din Campi'a transilvana si de pe dealurile cele devastate si plesiuge.

„Plantatiuni. — In apropierea Constantiei, Mangaliei si Megidiei s'au creatu trei mici paduri, inceputu alu lucrariloru insemnate de plantatiuni ce s'au proiectatu a se face in acestu judetiu. Intinderea padurei de lànga Constanti'a este aproximativa de 30 pogóne, (jugere), celelalte doue de càte 15 pogóne fiacare.

In budgetele comuneloru de campu s'au prevediutu de càtra prefectura sume pentru plantatiuni. In plas'a Megidiei s'au plantatu dejá in diferite sate preste 14,000 arbori.

Pe lànga acestea, in valea orasiului Megidi'a s'au plantatu in anulu trecutu si primavér'a acésta preste 70,000 salcii.

Cestiunea plantatiuniloru fiindu de cea mai mare inportantia pentru acésta parte a Romaniei, Consiliulu judetianu va fi chiamatu a se pronuntiá in privinti'a ei, indata ce in virtutea nouei legi a Dobrogei, se va constituí.

Bai de mare se deschidu. Ospelu vastu europeanu se edifica. Monumentu comemorativu se inaltia. „Piati'a independentiei," bulevardulu „Elisabet'a Dómna" si càteva strade se regulédia in cursulu acestui anu. Pe lànga tóte acestea locuitorii se bucura, cà la cei diligenti, laboriosi, li se dà ocasiune de castiguri oneste, fiacare dupa munc'a si inteligenti'a sa. In acelasiu timpu veniturile statului si ale comuneloru crescu pe anu ce merge.

Amblarea timpului e si in Dobrogea favorabila destulu, pentru-cà a ploatu de vreo trei ori tocma candu erá lips'a mai mare.

Pe la inceputulu lunei c. a ploatu de càteva ori si pe la Iasi, au urmatu apoi calduri mari.

Scíri diverse.

— (Totu despre scóle.) Atinseramu in Nr. precedente, cà in pensionatele celoru doue monastiri catolice invétia preste 30 de fetitie de nationalitate romanésca. Intr'aceea „Herm. Ztg." Nr. 144 comunicà lectoriloru sei program'a, dupa care in monastiriea st-ei Ursule (Ursulineloru) s'a datu examenu din music'a instrumentala si vocala. In dio'a 1-a s'au esecutatu 28 numere (piese), in dio'a a 2-ea 27, éra la inpartirea premieloru alte 5 in suma 60 de piese! Din acestea unele sau executatu pe piano cu 4, altele si cu 8 mani; unele s'au cantatu in choru, cele mai multe au fostu executate una càte una. De aici inca se póte combina la numerulu celu mare ale eleveloru acelui institutu. Dintre romancutie s'au produsu frumosu domnisiórele: Alexandra Dumitrescu cu canteculu de jocu Serba Hora de Jul. Wiest. Victoria Poparadu, A Madárfészek (Cuibulu de pasere), dupa Chr. Schmidt Mari'a Plastea, Dans un gardin florissant (Intr'o gradina inflorita), de Leop. Stern. Sabin'a Andreica cu Mari'a Patrubani. Schottisch de Brünner, cu 4 mani. Cornelia Stanislau intr'unu duettu pe sopranu de W. Heiser, cu d-siór'a Gisela Gardik. In fine la inpartirea premieloru totu d-siór'a Sabina Andreica s'a produsu in pies'a romanésca: Asia mi-a fostu ursit'a.

— (Dela Becleanu de pre Campi'a transilvana) aflamu, cà acolo s'a tînutu sub presidiulu rev. sale dlui protopopu G. Tecariu examenu in 13 Juniu la scól'a confessionala gr.-catholica, in care din 72 prunci obligati au frecuentatu in regula 40. Dintr'o colecta de 7 fl. 35 cr. s'au inpartitu si premie. Dn. curatoru Joanu Màrzocu a datu si asta-data 2 fl., éra mai inainte 10 ABC-dare; mai incolo, ddnu Aug. Silvasianu scriitoriu 2 fl. 35 cr., primariulu opidului Marcelinu Soharu 1 fl., Mich. Tecariu cancelistu 1 fl., altii càte 20 cr. Scól'a fiindu fórte lipsita, rever. sa dn. dr. professoru Greg. Silasi o ajuta pe fia-care anu cu càte 10 fl. Dn. curatoru e mare patronu ale scólei, inse si alu bisericei, pentru care a cumparatu din alu seu vestmente bisericesci dela Vien'a in valóre de 80 fl. Tóte acestea sunt exemple prea demne de imitatu; éra curatori bisericesci precum e dn. Mârzocu, se dea D-dieu comuneloru nóstre rurali celu puçinu trei mii.

Docente in Becleanu este Simionu Moldovanu. Positiunea 'i este cu atàtu mai grea, cu càtu in Becleanu se afla si scóla de statu, la care platescu toti locuitorii càte 5% dupa fiorinulu de dare.

— (†) Unu necrologu din cele mai dureróse ni s'a inpartasitu fórte tardiu, adeca dupa doue luni aprópe. O socia, o mama romana din acelea ce sunt de modellu alu virtutiloru femeiesci, Ludovic'a, consórt'a parochului si v. protopopului Ioanu Moldovanu din Banisioru tractulu Crasnei, nascuta Vicasiu, a repausatu in Domnulu la 23 Aprile st. n. in etatea cea mai frumósa de 36 ani, dupa-ce traise 18 ani in casatoria fericita cu scumpulu seu sociu, pe care'lu lasà in doliulu celu mai profundu cu cinci prunci minori, Alimpiu, Juliu, Augustinu, Elen'a si Ioanu, cum si pe parintele seu neconsolabile dn. Ioanu Vicasiu parochu si protopopu in Hidigu, pe fratii sei Alexandru si Augustinu parochi, cu sociile Veronic'a si Julian'a, pe Emiliu teologu si alti consangeni. O jelesce inse si comun'a intréga si poporatiunea de prin pregiuru, care pe repausat'a o iubia si respectá cá pe mam'a sa pentru blandeti'a si celelalte virtuti ale ei, care o facea cá se fia petrunsa si de missiunea sa cá preotésa romana in mijloculu poporului romanescu, cà-ci pe càtu e de sublime missiunea unui preotu romanescu, pe atàta trebue se corespundia si portarile unei preotese cá consórta, mama, económa, crestina buna, datatóre de exemplu bunu.

Sufletu curatu, róga-te pentru ai tei acolo susu unde te afli, cà-ci ei te voru avé totudeauna in memoria viia si doiósa!

— (Filoxera.) Mare calamitate au ajunsu pe unele tieri din caus'a acelei insecte blastemate, carei naturalistii 'iau pusu numele filoxera, éra in unele limbi ii dicu peduche de viia. Din caus'a acestei insecte in Franci'a s'au uscatu cu totulu multime mare de vii, éra càte nu s'au uscatu, au fostu esterminate de locuitori, dupa ce au vediutu, cà nu scie vindeca nimeni vitiele de acea bóla rea. Fiindu francesii viierii cei mai renumiti, multi proprietari din alte tieri apucasera se aduca vitie din Franci'a in sume considerabili; cu acelea inse adusera si ból'a de filoxera. In Banatu s'au descoperitu filoxera mai antaiu in viile dela Panciova, unde incepusera se ingalbinésca si se se usce. Gubernulu luà mesuri energióse; viile Panciovei fusera taiate si arse. Dupa aceea s'a mai ivitu ici colea, éra in unele locuri ómenii au scapatu numai cu spaim'a. Estimpu inse s'a descoperitu filoxera in viile dela vreo 6 comune din Ungari'a propria, unde proprietarii mari adusesera vitie din Franci'a. Alta vindecare nu e, de càtu secure si focu. Este opritu sub pedépsa grea a mai aduce vitie séu si altoi de pomi din strainatate, pàna candu nu se va convinge lumea, cà a disparutu acea ciuma de vii, care a patrunsu in Franci'a totu din resaritu de undeva, de unde au venitu si bólele mortifere de animale, precum pestea (cium'a), frigurile galbine si negre, lepr'a si bólele venerice, coler'a, ból'a cea rea de vite etc.

— (Aniversaria de 100 ani) se va serbá la 1 Novembre a. c. in memori'a desfiintiarei de robia iobagésca (iobagia) din Austri'a propria. Tóte classele poporului, inclusive aristocrati'a feudale luminata, aflara cà acea di, cá una dintre cele mai glorióse ale imperatului Josifu II merita se fia serbata la 100 de ani cu tóta solemnitatea. Preparativele se facu de càtra auctoritati si poporu. Asia este ori-unde unu poporu ajunsu la consciinti'a de sine, a invetiatu se simtia si se pretiuésca darurile adeveratei libertati.

Corespondentie particularie ale „Observatoriului".

Satmaru, 31 Martiu st. n.

(Urmare si fine.)

Se mai dice totu in acea corespondentia, cà asta parochia dupa unire s'a incorporatu in dieces'a rusésca de Muncaciu si asia s'a introdusu aici limb'a rusésca prin unii cantori veniti dela Ungvaru, ce credinciosii au suferitu bucurosu, pe càtu si ei s'au mestecatu prin casatorie cu familii russesci din Ninteu; cà totusi si-a tînutu parochi'a caracterulu puru romanescu pàna la anulu 1840, candu s'a tramisu aici de parochu unu rusu domnulu Guloviciu, care nesciindu romanesce, a inceputu se predice unguresce si a introdusu limb'a ungurésca in scóla, in adunari si in tóte afacerile.

Si aceste assertiuni sunt fictiuni.

Acésta parochia cu ocasiunea unirii nici nu a esistatu, cà-ci ea se infiintià numai in anulu 1808. Aici dela Ungvaru nu a venitu nici unu cantoru rusu, cà càti cantori au fostu aici, toti au fostu romani, afara de acela care e acuma; ci si pe acesta credinciosii l'au alesu, pentru vocea sa cea frumósa, in contra episcopului de Muncaciu, care chiaru ilu oprise dela tóte functiunile, apoi si acesta nu canta rusesce, ci romanesce. Ce se tîne de Ninteu, si acésta parochia e focariu romanu, cà acolo biseric'a e facuta de famili'a Sîmleiana, romana din Macedoni'a; acolo din cele 50 de familii, la cari a scadiutu parochi'a, preste 30 de familii si adi sunt romane, si muierile aduse de acolo sunt romane, si romanesce graiescu.

Domnulu Gulovich a venitu aici in a. 1837 si nu tramisu dela Ungvaru, ci alesu totu de credintiosi, subt conducerea curatorului Petru Popu, alesu dintre trei candidati, intre cari doui erau romani. Aici nu domni'a sa a introdusu limb'a ungurésca, cà aceea s'a introdusu deodata cu infiintiarea parochiei. Avemu in archivu scrisorile si protocólele dela inceputulu parochiei, si acele sunt in limb'a ungurésca; asia sunt si ómeni betrani, chiaru dela infiintiarea parochiei, si acestia dicu, cà si predicele in limb'a ungurésca s'au tînutu aici, si inainte de domnulu Gulovich. De altumentrea detorescu adeverului a spune, cà mai virtosu domniei sale avemu a multiamí, cà nu am perdutu acésta parochia, si cà aceea nu a remasu la Ungvaru cá multe alte parochii romane.

Éca, asia scriu si altii despre acésta parochia. In nr. 18 alu „Gazetei Transilvaniei" se pune cineva a descrie si elu trecutulu acestei parochii si dice, cà aici preotii veniti dela Ungvaru au introdusu limb'a ungurésca pe care o vorbea mai usioru de càtu pe cea materna. Aici a fostu tramisu dela Ungvaru numai protopopulu Grigoriu Popu; ci repausatulu tocma unguresce vorbea reu, cum spunu si adi despre densulu, cà predicá Krisztus husa, carnea lui Christu, in locu de Krisztus teste, corpulu lui Christu. Ci onor. publicu cu totu dreptulu póte intrebá, cum s'a introdusu aici limb'a ungurésca in afacerile bisericesci si la predice? de unde a venitu miscarea cu introducerea aceleia si la cultulu dumnedieescu? si cum au alesu aici unu individu de curatoru, care nu e membru alu parochiei?

Aici starea e, cum o atinse si onor. domnu Redactorn alu acestei foi, in nr. 12. In acésta parochia sunt nu numai romani, ci si rusi, sunt anume la 250 de familii, din cari doue parti facu romanii, cam una parte rusii, apoi se afla si unguri, facuti greco-catolici. Acésta proportiune a statu aici si la infiintiarea parochiei in a. 1808, si pe càtu romanii nu sciea rusesce, éra rusii romanesce, a cautatu chiaru la inceputu se introduca limb'a ungurésca in afacerile loru, cà altumentrea nu potea vorbí unulu cu altulu, si nu se potea intielege. De atunci rusii au uitatu cu totulu limb'a rusésca, in càtu nici unulu, nascutu aici, nu scie rusesce. Romanii maioreni, potu dice, sciu toti romanesce, ci si ei sunt mestecati prin casatorii cu rusi, unguri, germani. Asia dupace vedu credintiosii de aici, cà chiaru in Ninteu canta si unguresce in biserica si la inmormentari, una parte din densii au vrutu cá se cante si aici.

Asia s'au adusu faimós'a decretare despre limb'a ungurésca. Cu aceea firesce au trecutu preste margini, pentru-cà a decretá in cause ce se tînu strinsu de cultulu domnedieescu, e dreptulu sinódeloru si alu capului bisericei. Inse cu aceea chiaru proiectatoriulu V. O. a vrutu numai se dea importantia dorintiei despre limb'a ungurésca, éra ceialalti cari au fostu la adunare, nici au cunoscintia de legi, si asia tóta decretarea e de a o reduce la esprimarea dorintiei, spre a se invoí consistoriulu, cá se póta cantá si aci unguresce. Acésta se adeveresce si din urmare, pentrucà cu totii astépta dispusetiunea veneratului Consistoriu, fàra a turburá ordinea, si se cante altumentrea, decum e prescrisu de biserica.

Domnulu Viacentiu Nagy, mai de multu Zaveczki, e preside la reuniunea composesoriloru, si fiindu-cà acolo sunt multiumiti cum duce afacerile, asia au venitu

unii din credintiosii agricultori la idea, cá se'lu aléga pe densulu de curatoru. De altumentrea la noi este sciutu, cà acestu domnu V. Nagy a invetiatu si preparandi'a la Ungvár, scie ritulu si a fostu mai multi ani cantoru si docente la greco-catolici.*) La alegere s'a pusu intrebarea daca póte fi candidatu Vincentiu Nagy, cá nemembru alu parochiei? 22 voturi au fostu pro, 21 contra, 5 insi nu au votatu, cari erá totu contra, si asia au esitu Nagy invingatoriu la votarea prima cu unu votu, la votarea 2-a cu càte-va mai multe. Inse si acésta numai cá incercare e de a se luá, chiaru se fia fostu si alte tendentie, pentrucà aici pe curatori Ordinariatulu ii intaresce, si pàna atunci nici in functiuni nu intra.

Veneratulu Consistoriu a cassatu atàtu alegerea lui Vincentiu Nagy de curatoru càtu si celelalte alegeri, si a dispusu alegeri noue, totuodata organisandu, precum cursulu alegerii, asia si senatulu bisericescu si scolariu. Cà la acésta seau iritatu unii, de sine se intielege; ci eu am facutu totu ce am potutu, spre a molcomí spiritele, si dio'a alegerii noue o puseiu pe 23 ale lunei curente.

La alegerea lui Nagy au fostu de fatia 48, la asta alegere preste 100 de credintiosi, intre cari mai multi membrii de tribunalu, secretari dela directoratulu de financia, advocati si alti diregatori. Candu am propusu, dupa intielegerea facuta in comissiunea candidatóre, de curatoru primariu pe domnulu Vasiliu Popu, membru de tribunalu si romanu, credintiosii nici au vrutu se spunu pe ceilalti doui candidati, ci au eruptu in aplause si pe domnulu Vasiliu Popu ilu alesera cu unanimitate de curatoru primariu. Asia s'au alesu si ceilalti deregatori bisericesci: de notariu fu alesu advocatulu tineru Savanyu, rom., de perceptoru professorulu Hubánu, rom. de controloru, presidele asociatiunii caltiunariloru, Verebi rusu, de esactoriu Csigi, aplecatu la notariatulu publicu rom., de curatoriu economu Teodoru Groza, proprietariu de pamentu, rom.; de senatori: Michailu Varju vechiu pedagogu si capitalistu, rom., Alesandru Homicsko, secretariu primu la directoratulu de financie rusu, Alesandru Ferenciu si Ioane Popu advocati, romani, Molnár rus., Cosiu, Vasiliu Popu, Georgiu Péter, romani, cá representanti ai industriei, Ioane Demeter, Janki, romani, Fercik rus., Michailu Ovári rom., cá agricultori.

Cei ce sciu trecutulu acestei parochie dicu, cà aici inca nu a fostu asia numerósa adunare, nu asia buna ordine, asia intielegere generale si asia victoria frumósa, in care nimene nu a invinsu pe altulu, ci s'a invinsu totu insulu pe sine, si cari avea inainte de aceea directiuni contrarie, si-au datu cu totii voturile sale spre unu scopu, spre salvarea onórei bisericei. Deci intrebu, dupace si onor. domnu Redactoru alu „Gazetei Transilvaniei" intrebase in nr. 9 cà eu unde sum, intrebu, cum e mai bine: a me pune cá se prindu venturile patimeloru cu man'a, séu se indreptu dupa inpregiurari lucrurile asia, cá ori-care se védia si se se convinga elu insusi, bune sunt dorintiele lui, séu rele, potu-se esecutá séu ba? Detorinti'a mea e asta din urma, si cà acea duce si la scopu, arata resultatulu.

Inse domnii corespondenti temu caus'a nationalitatii, ei vréu fortia, si se provóca la antecesorulu meu, care fiindu aici, cum dicu, numai doue trei familie rusesci, a si stersu corulu rusescu („Gaz. Tr. nr. 18.) Fictiuni sunt si acestea. Aici, precum scrisei mai susu, cam a trei'a parte din credintiosi sunt de origine rusésca (ruteni), si antecesorulu meu chiaru se fia vrutu, nu potea sterge corulu rusescu, precum nici nu l'a stersu. Inse inainte de tóte sum pe terenu bisericescu, si Domnulu Christu a disu, cà cine prinde arma, prin arma pere. Fia dara, cà antecesorulu meu a procesu cu forti'a: ce a fostu resultatulu? totu fortia, si urmarile cele mai triste si pentru densulu si pentru caus'a sustînuta de densulu.

Forti'a nu póte fi devis'a nóstra, precum pe terenu politicu nu, cu atàtu mai puçinu pe celu bisericescu. Acésta ar fi sententi'a nóstra de mórte, si domnii corespondenti o invetiara póte dela inimici. Cum? unde sunt mai multi frati, acolo se fia si Caini, cari se tóce pe cei mai debili in capu? Déca aici rusii sunt in minoritate, se ne punemu a-i despoiá din tóte drepturile, cá si noi, asia se faca altii, cu romanii, unde suntemu in minoritate? Devis'a nóstra are se fia dreptulu. Unde sunt popóra diferite, dreptulu naturei cere cá se fia unu modu de traitu intre ele, ce nu póte fi alt'a, de càtu respectarea reciproca a intereseloru, pentrucà numai asia potu traí in intielegere si in pace.

Aici la alegerea din urma a fostu intielegere generale; ci se nu cugete nimenea, cà aceea a venitu numai din intemplare. Credintiosii de aici in trecutu s'au oppusu pentru dorintiele loru, nu numai la dispusetiunile autoritatiloru bisericesci, ci au fostu decisi a nu cede nici poterii armate, si s'au fostu intielesu, cà déca va vení ostire pe densii, voru pune in lini'a prima pe prunci, in lini'a a dou'a pe muieri, in lini'a a trei'a pe barbati, si asia voru asteptá ostirea; si densii acusi se se se lase a fi dusi cá nisce muieri? Saltu nu se dà in natura si inainte de alegere chiaru am fostu interpelatu de mai multi, despre interesele diferite, ci am respunsu cá se fia incredintiati, pentrucà acele au se fia neatinse si respectate.

Potu fi cari se dica, cà prin intielegere la interese asia contrarie se periclita caus'a nationalitatii. Din contra, cu relatiunile de aici si aceea chiaru, pe asta cale se asecura. Spre adeverire servescu esemplele urmatórie.

In „Gazet'a Transilvaniei", in nr. 18 se dice, cà rusii de aici nu au suferitu predicele romanesci, si dupa ce cererea loru de a se tînea predicele numai unguresce, o respinsese si gubernulu diecesanu, asia au facutu demostratiunile sale pàna la schisma, candu apoi episcopulu Vancea a destituitu pe parochu si scapandu spiritele de schisma, a inpinsu in prepastia biseric'a romana. Corespondentele aici pune de base a releloru ur'a adversariloru fostului parochu, cum dice, a rusiloru càtra limb'a romana, totuodata cutédia a aruncá cu petri asupra Escelentiei Sale, acusi mitropolitului Vancea. Nu'mi e obieptulu, ci nu potu a nu observá, cà mi-ar fi se descriu procesulu insusi, spre a aratá, càtu e de nedreptu corespondentele càtra Escelenti'a Sa. Inse pe Escelenti'a Sa ilu cunoscu romanii, ilu cunósce lumea. Escelenti'a Sa e glori'a nóstra: sciinti'a si energi'a sa a stralucitu si la Rom'a, la sinodulu ecumenicu, intre luminatorii lumei, intieleptiunea sa stà asia de susu fatia de noi, cá starea Escelentiei Sale, si ănim'a parintésca. In acestu respectu dreptu cuvintele rescumperatoriului le potemu aplecá Escelentiei sale: pastoriu bunu. Crede dóra corespondentele, cà si publiculu romanu va aruncá cu pietri asupra Escelentiei Sale, dupa cuvintele corespondentelui, pe care nimenea nu scie cà cine e? Escelenti'a Sa a facutu mai multu si pentru Branu, fostulu parochu de aici, de càtu càti binevoitori a avutu si are densulu, cum potu documentá si cu scrisorile Escelentiei Sale, de cóle intregi cu man'a sa, ce le am in archivu, si cà totusi a cadiutu repausatulu, nu Escelenti'a Sa portá culp'a.

La processulu cu Branu nici vorba nu a fostu despre predice ungurésci séu romanesci, cum spunu densii, capii acelui procesu, cari anume s'au feritu a si atinge lucruri ce desteptá ura de nationalitate. Inse e adeveratu, cá subt predicele romanesci esiá unii cu sgomotu din biserica. Dintre fostii adversari ai lui Branu unulu de frunte e V. O. rusu, oficiaru de statu, care proiectase si decretarea cu limb'a ungurésca, si altulu G. D. romanu agricultoriu; si ce dicu acusi chiaru acestia?

V. O. in casa la mine a disu unui advocatu romanu: Ce amblati domniloru la consistoriu pentru predicele romanesci, acea cestiune noi intre noi mai repede o potemu deslegá. Cu alta ocasiune V. O. intrebandu-me despre facut'a decretare a limbei unguresci, i-am disu intre altele: detorinti'a nóstra e, cá se invetiamu in scóla nu numai cititulu si rogatiunile, ci si limb'a romanésca, cá pruncii esindu dela scóla, se scia vorbí romanesce. Densulu uitanduse cu interessare la mine, me intreba: Credi, cà póte fi ast'a? Am respunsu: credu, daca me veti ajutá si domni'a vóstra. La ast'a V. O. 'mi dise: Daca credi, eu voiu fi celu dintaiu, care te voiu partení. G. D. care esiá totu elu antaiu dela predicele romane, chiaru pretindea cá se oprimu pe prunci la scóla a vorbí unguresce. Nu asiu vrea se fiu intielesu reu: densulu vrea ast'a, nu din ura càtra unguri, ci cá pruncii se invetie mai bine romanesce.

Afara de aceste, anu-tiertiu se infiintià aici unu coru bisericescu, chiaru subt conducerea rusiloru, cá se cante romanesce, dupa note in biserica si la inmormentari. Acestu coru a si cantatu dejá mai de multe-ori in biserica, dupa cartea domnului canonicu Serbanu in anulu trecutu la serbatórea corpului Domnului, cu ocasiunea processiunii bisericesci, ce aici se face cu cea mai mare solenitate; totu acestu coru a cantatu la unu altariu alu catoliciloru de ritu latinu, in loculu corului latinescu, cantarile prescrise in limb'a romanésca.

Éca dara acelea, despre cari corespondentii striga prin foi càte rele sunt in lume, si cà vréu se asuprésca pe romani, chiaru acelea apera si sustînu, pe lànga o intielegere frumósa, interesele romane.

Din tóte aceste resulta, cà unde sunt elemente diferite, acolo si dorintie potu fi diferite, ci cà acele se potu reduce la unu scopu: la respectarea reciproca a intereseloru. Dreptu pentru ast'a rogu pe domnii corespondenti, cá de càtu se alerge indata la Sibiiu si la Brasiovu, a strigá prin foi, mai bine se vina aici, daca potu, se destepte si densii pe credintiosi, arete bunavointi'a si intieleptiune, cá si credintiosii se póta avea incredintiare in densii, si asia vomu duce lucrurile, nu cá se fimu de rusine, ci spre onóre.

Ioane Marcu,
protopopu si parochu
rom. in Satmaru.

*) Asia dara dn. V. Nagy dupa nationalitatea sa genetica, dupa sange nu este magiaru, ci rusu, rutenu? Red.

Literariu.

— „Amiculu familiei" diurnalu socialu, beletristicu si literariu. Apare in fiacare septemana odata — Dominec'a. Pretiulu de prenumeratiune pre 1 anu este 5 fl., pre ½ anu 2 fl. 50 cr., pre ¼ anu 1 fl. 25 cr., pentru Romani'a si Tierile latine pre unu anu 13 franci = lei noi.

Abonantii pre anulu intregu primescu cá premiu portretulu distinsului filologu si istoricu romanu Timoteiu Cipariu — avendu de a solvi numai 30 cr. in pretiulu pacuetarei si a cartei de transportu. Proprietariu, redactoru si editoru: N. F. Negrutiu. Gherl'a imprimari'a „Georgiu Lazaru". 1880.

Restantierii de pre trecutu suntu rogati se-si refuiasca socotelile in tempulu celu mai scurtu, — ca-ci la din contra vomu fí siliti a redicá cu postcipatiune competintiele ce avemu la domni'aloru — prin ce le vomu causá spese de vre-o 30 cr. séu inca si mai multu.

„Abonamentele pre venitoriu" se se re'nnoiésca fàra de cea mai mica amenare, ca-ci tiparirea esemplareloru superflue, adaugandu-ne multu spesele curente — si altumentrea fórte mari — nu vomu tiparí decatu atatea esemplare, cate voru fí abonate.

Indata ce se va finí romanulu „Secretele aloru trei nopti" — vomu incepe comunicarea altui romanu totu atatu de interesantu si amusantu, Afara de aceea vomu deschide rubrice separate pentru economi'a si medicin'a de casa, in cari vomu cuprinde si legumari'a, florari'a si bucatari'a.

„Amicii diurnalului nostru" suntu rogati a introduce „Amiculu familiei" in casele cunoscutiloru domniiloru sale, — cà-ci inmultinduni-se numerulu abonantiloru, noi vomu fí in stare de-a introduce mai multe imbunatatiri in diurnalulu nostru si de-a edá cei mai multi numeri cate din doue cóle.

„Calendariulu sateanului romanu" pre anulu 1881 avendu a se pune sub tipariu in dilele acestea, suntu rogati toti doritorii de a avé acestu Calendariu, cá se ne insciintieze de cu bunu tempu, tramitiendu-ne si pretiulu de abonamentu, care e: pentru unu esemplariu (cu postuportu cu totu) 40 cr. — 3 esemplarie 1 fl. — 40 esemplarie 10 fl. — 100 esemplarie 20 fl. v. a.

Totu cu o cale ne rogamu a fí reflectati la schimbarile ce ar' fí de a se introduce in consemnarea terguriloru, precum si la alte dorintie cè ar' avé lectorii nostrii cu privire la redactarea acestui calendariu.

Economii si industriarii romani isi voru poté anuntià in acestu Calendariu articlii ce-i au de vendiare — platindu de-o façia intréga 2 fl., de ½ façia 1 fl. 10 cr., de ¼ façia 60 cr.

Pretiurile cerealeloru
si altoru obiecte de traiu au fostu la
22 Juniu st. n. in Sibiiu:

Grâu, dupa cualitati	1	hectolitru	fl. 7.80–8.80
Grâu, amestecatu	1	„	„ 6.30—7.30
Secara	1	„	„ 5.——5.40
Papusioiu	1	„	„ 4.60—5.—
Ordiu	1	„	„ 4 40—4.80
Ovesu	1	„	„ 3.80—4.80
Cartofi	1	„	„ 2.40—2.60
Mazare	1	„	„ 7.——8.—
Linte	1	„	„ 12.—13.—
Fasole	1	„	„ 7.——8.—
Lardu (slanina)	50	Kilogram.	„ 37.—40.—
Untura (unsóre topita)	50	„	„ 28.—29.—
Carne de vita	1	„	„ 44—46
Oua 10 de			—.20

Cursuri de Bucuresci in Lei noi (franci).
10/22 Juniu 1880.

Obligatiuni rurali din 1864 convertite cu 6%	l.	87.— b.
Inprumutulu Oppenheim (Londra) din 1866 cu 8%	„	109.— „
Obligatiuni dominiali cu 8%	„	101.½ „
— Creditu fonciariu rurale cu 7%	„	101.½ „
— Creditu fonciariu urbanu cu 7%	„	94.— „
Inprumutulu municipale alu capitalei din 1875 cu 8%	„	103.— „
Actiunile caliloru fer. rom. (Berlin) din 1866 cu 5%	„	55.50 „
Obligatiuni din 1868 cu 6%	„	99.90 „
Prioritati cu 8%	„	121.½ „
Actiunile bancei Romani'a din 1869	„	332.— „
Daci'a, comp. de asecur. din 1871 act. (fr. 500) 8%	„	245.— „
Romani'a, compania de asecur., din 1875 cu 8% act. (200 l.) platitu 100	„	68.— „
Rent'a romana din 1875	„	77.¾ „
Diverse:		
Argintu contra auru		4½%
Bilete hipotecarie		3%
Florini val. austriaca	„	2.14 „
Rubl'a de chartie	„	2.60 „

UMRATH & COMP. in Bubna langa Prag'a,
fabricanti de machine agricole

se recomanda prin specialitatile premiiate la expositiunea agricola din Prag'a in anulu trecutu, cu pretiulu celu dantaiu si renumite **prin esecutarea loru fórte solida, ambletu usioru, productivitate mare si treieratu curatu a**

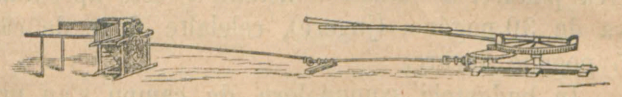

Machineloru loru de treieratu de mana si cu verteju

dela 1 pàna la 8 poteri de cai séu boi, atàtu **locomobile** càtu si **stabile.** Mai incolo fabricamu in marimi diferite si de o constructiune probata:

Ciure pentru bucate, taiatóre de paie, mori pentru sdrobitu etc· etc.

Catalóge ilustrate in limbile patriei, se tramitu gratuitu si franco. (20) 1—10

Anuntiu literariu.

Au aparutu de subt tipariu si se afla de vendiare la *W. Krafft* in *Sibiiu* opulu:

Resbelulu orientalu ilustratu
de
Dr. A. P. Alessi si Massimu Popu.

Pretiulu eleg. legatu 8 fl., bros. 6 fl. v. a.

Pe càtu va mai ajunge inca marginitulu numeru de esemplare din premiulu coloratu **„Ocuparea Plevnei"** cumparatorii acestui opu ilu voru primi gratis, éra cei cari voiescu a'lu avea incadratu, voru avea a mai plati 2 fl. 70 cr. v. a.

Paul Cieslar,
(18) 10—12 librariu — editoru in Graz.

Editoru si redactoru responsabilu: **G. Baritiu.**
Tipariulu lui **W. Krafft.**